

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1741

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546628

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546628> | LOG_0015

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546628>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

uti hoc in areis Lontoirensibus conspicitur, hæc autem arborum extirpatio relinquitur iudicio Inspectoris silvarum, sine cuius consensu nullam extirpare licet arborem.

bekoom: Ja zelfs de Nooteboomen moeten zoo dicht niet staan, datze malkander raaken, want zy draagen anders weinige vruchten, en schieten zoo styl op als Sparren, gelijk men in de Lontoirfche Perken ziet, welk omkappen en omvellen gestelt wort aan het oordeel van den Boswachter, zonder wiens toestaan men niet een boom mag omkappen.

CAPUT SEPTIMUM.

Vires, & Usus Nucis Myristicæ.

Hic valet idem, quod de Caryophyllis fuit dictum, plus nempe hæc nuces adferre usus, atque utilitatis Europæis populis, præsertimque borealibus, atque Belgis, quam Indiæ incolis, unde de earum viribus atque facultatibus non multum dicemus, at generalia de illis notantes, plurimis notas commemorabimus earum utilitates. Quidam autem auctores narrare, nuces mares pluribus pollere viribus, quam feminas, atque a Javanis magis expeti; hoc autem est erroneum. Si vero per mares intelligant majores illas, oblongasque nuces aromaticas, pro vero accipi possent, quoniam vero supra notavimus, omnes nuces aromaticas feminas dici, hinc de silvestribus illud necessario intellexisse debuerunt, sed hac in re tamen decepti sunt. Licet enim Javani, atque Malaicensis a Bandensibus duos ex nucibus maribus manipulos petierint, neutiquam illud fecerunt, quod essent meliores, pluribusque pollentes viribus, sed quod ex iis medicamenta conficiebant, ad quæ vulgares erant inutilis. Vera autem Nux-Myristica si assumatur, omnem sedat dolorem, atque lancinationem ex frigida causa ortam, ut & flatulentiam stomachi, intestinorum, atque matricis, ventriculumque corroborat frigidum, ac meliores caussat digestionem, vomitum sedat, ut & singultum; cum Baccis Lauri confusa atque commixta, vinoque potata urinam pellit, Dysuriam curat, bonumque præbet oris halitum. Convenit quoque colicis intestinorum doloribus, obstructumque aperit hepar, & lienem, dicto si usurpetur modo.

Ad ignem tosta quoque nux cum quodam mixta liquore adhibetur contra Diarrhæam & Dysenteriam. Arabici vero medici hoc in casu aliquid Opii admiscunt, atque a certo cognovimus amico, qui hoc tanquam summum arcanum a Persicis dicebat didicisse Æthiopicis contra Dysenteriam, si nempe Nux Myristica tosta cum pauxillo Opii, magnitudine fructus Cadjang dicti, cum haustu vini rubri assumatur, vel si rubrum deficiat vinum, hoc cum molli ovi vitello fieri potest. Quum vero nostra natio non sit adueta Opii usui, aliam didicimus curam, si nempe nux excavetur, frustumque Benzoes intrudatur, hæcque, si sub cineribus torreatur, atque cum pauxillo juris carniæ assumatur, convenit matrici, doloribus abdominis, renum, & vesicæ. Quidam etiam dicunt, hanc valere ad Nephritidem pellendam, si antea maceatur in oleo Amygdalarum. Ab usu vero talium nucum sibi caveant tales, qui constipatam habent alvum, vel Hæmorrhoidibus laborant, crassumque & adustum habent sanguinem; si tum aliqua Zingiberis portio addatur, corrigitur, & penetrantem magis habet virtutem. Quotidianus vero nucum usus per pinguedinem ventriculum obducit muco, capitique vapores caussat graves, unde facile oritur Lethargus. Narratur quoque in prægnatam feminam esu decem, duodecimve nucum certo tempore infanivisse, atque, ut hoc confirmemus, duas tresve historias nostro tempore factas adducemus.

Anno 1655 quidam Germani panis infusionem edebant ex vulgari cerevisia & vino præparatam, cui ex eorum relatu nihil aliud miscuerant, nisi saccharum, septemque vel octo rāsas Nuces Myristicas. Hi omnes altero die tantam pectoris patiebantur oppressionem fauciumque angustias, ac si suffocarentur, ipsorum ora admodum sicca erant, labia intumescabant, & quasi glutine obducta adhærebant, cum difficultate respirabant

VII. HOOFDSTUK.

Kragten, en Gebruik der Noote-Musschaten.

Al hier gelt mede 't geen van de Nagelen gesproken is, te weten, datze merkelyker en meeraer nuttigheit geven aan de Inwoonders van Europa en andere koude Landen, inzonderheit aan de Duitfche Natie, dan aan die van Indiën, dierbalven wy van haare kragten en eigenschappen niet breet schryven zullen, en in 't generaal daar maar wat van zeggende, alleenlyk de meest bekende nuttigheden aanbaalen. Zommige Autebeuren hebben voorgegeven, dat de Mannetjes-Nooten krachtiger zouden zyn, en van de Javanen meer gezocht wierden, dan de Wyfkens; doch dat is een misverstant. Maar alsze door de Mannekens verstaan die groote lange specery-Nooten, zoo zoude dit zeggen noch kunnen passeeren, maar dewyl wy hier boven gezegt hebben, dat alle specery-Nooten voor Wyfkens gehouden werden, zoo mostenze dit noodzakelyk van de wilde Nooten verstaan hebben, doch daar in zy echter bedroogen zyn. Want of wel de Javanen, en Maleyers voor dezen van de Bandaneezen een paar banden vol Mannekens Nooten verzogten, zoo hebbenze dat geenzints gedaan, om datze beter en krachtiger zouden zyn, maar om datze hun Medicyne daar uit wisten te maaken, daar toe de gemene onbekwaam waaren. De rechte Specery-Noot genuttigt, verzagt alle pyn en steeking veroorzaakt uit koude, en wonderigheidt in de maage, darmen, en baarmoeder, versterkt de krop van een verkoude maage, en helpt dezelve aldus tot een beter kooking, stuit het braaken, en den bik, gestooten, en met Backelaaren gemengt, en in wyn gedronken zynde, zoo dryftze de uryne, geneest de koude pis, en maakt een goede aësem: Zy is mede goet voor kolyk en pyne der darmen, opent de verstopte lever en milt, op de voorgaande manier gebruikt wordende.

De Noot wert ook by 't vier gebraden, geroost, en met eenige drank ingenomen om de buik-loop en 't roode melizoen te stoppen. De Arabische meesters mengen in dit geval een weinig amphioen daar by; en wy hebben van een zeker Vrient verstaan, die dit voor een groot secrete van de Persiaansche Mooren zeide geleert te hebben tegens den bloetgang, te weten een gebrade Noot, met een weinig amphioen omtrent de grootte van een Kadjang, met een dronk rooden wyn ingenomen, en als men geen rooden wyn heeft, zoo mag men 't zelve met een week ey doen. Doch dewyl onze Natie aan 't gebruik van den amphioen niet gewent is, zoo hebben wy een betere Cure geleert, te weten, als men de Nooten wat uitholt, een brocken Benjoin daar in steekt, in de beete afsche braat, en zoo met eenig zop inneemt, is deze Noot inzonderheit mede goet voor de moeder, buikpyn, nieren, en blaze. Zommige zeggen, datze ook dient om 't graveel af te dryven, weekende dezelve alvorens in amandel-olye. Maar daar en tegen moeten haer van 't veel gebruik dezer specerye wagtendie gene, derwelke bartlyvig, of met de speenengequelt zyn, en een dik, grof, verbrant, bloet hebben, dan wat gember daar by gedaan verbetertze, en maaktze doordringender. Het dagelyks gebruik der Nooten maakt de maage wegens haer vettigheidt slymerig, en vervult het hooft met sware dampen, waar uit dan mede een slaapziekte voortkomt. Men verbaalt ook, dat op een tyt een swangere Vrouw door 't eeten van 10 a 12 Nooten was gek geworden, en om dit te bekrachtigen, zo zullen wy twee a drie Historien by onze tyden geschied, hier toe bybrengen.

Ao. 1655 aten zommige Duitfchen een koude sjaal van slegt bier en wyn gemaakt, daarze naa haer zeggen niet anders badden ingedaan dan zuiker, en 7 a 8 geraspte Nooten. Deze kregen des anderen daags zulken benaauwtheit op de borst en in de keel, als of zy verstikken wilden, de mont wiert hun zeer droog, de lippen geswollen, en aan malkander klevende, met moeyte baaldenze den aësem, in 't hooft voeldenze zulken swaarte, en draayingen;

bant summa, capitisque sentiebant tantam gravitatem atque vertiginem, ut memoria destituti viderentur, ipsorum abdomen erat induratum & constipatum, ita ut magno labore, plurimisque Julapiis haustis tandem curarentur, institutis præterea venæ sectionibus atque purgationibus. Alio tempore bini milites una sub arbore nucifera per noctem dormiebant in *Manipa*, qui altero die ita vertiginosi erant, ut ebrii, vel semi-insani viderentur. Talia exempla in Banda quoque fuerunt observata; ibi enim anno 1650 duo erant milites, qui quinque sexve nuces e manibus edebant, unde similiter fatui & delirantes quoque fuere facti. Dein anno 1657 alius homo in lecto inveniebatur mortuus, ante cujus lectum corbis inveniebatur nucibus repletus, unde concludebatur, tantam edisse Nucum copiam, per quas in fatalem hunc atque supremum incidere somnum.

Quam noxam atque incommodum tales patientur, qui domus inhabitant, vel cum navibus vehuntur, in quibus nuces calce obductæ sunt depositæ, supra inuimus, unde patet, Nuces in India plus damni adferre quam utilitatis, & sapientem Creatorem illas fabricavisse Boreali mundi parti, ubi ipsarum pinguedo per frigus concentrata, adeo mutatur atque corrigitur, ut non tantum sint durabiliores, sed etiam saniores, meliusque spirantes, uti hoc quoque de *Caryophyllis* fuit dictum.

Virides nuces saccharo quoque condiuntur, & non tantum per totam Indiam, sed in Europam etiam transferuntur; quod sequenti fit modo; si nuces fere sint maturæ, ita tamen, ut nondum fuerint fissæ, leniter de arbore decerpuntur, ne cadentes lædantur. Hæ aqua ebulliuntur, stilisque perforantur, inque recenti per octo decemve dies macerantur aqua, quæ quotidie effunditur, & renovatur, donec earum acerbitas sit sublata, dein Julapium conficitur ex dimidia, seu anatica aquæ & sacchari quantitate, in quo coquantur vel diutius, vel brevius, prout expetuntur; sique duræ requirantur, quædam calcis quantitas additur, hæc autem aqua saccharata omni die effundenda est, calefacienda, denuoque nucibus superaffundenda, quod fit per octo continuos dies, demumque nuces iterum ebulliunt in syrupo crassiore ex saccharo confecto, inque lapideis bene obturatis conservantur olis, talique modo incorruptæ in Europam transferri possunt. Hac autem coctione Nucis putamen obscure rubentem acquirit colorem, semi-pellucidum est, & adeo tenerum, ut non opus sit, ut exterior pellicula tollatur, sed in quinque sexve partes conscissæ hæ eduntur nuces. Cum aliis plerumque tragematibus sub finem mensæ, præsertim autem cum potu Thee inponuntur mensis, atque inter potandum convivis offeruntur. Si nuces nimis vetustæ saccharo condiantur, pellicula exterior, antequam sedantur, decorticanda est, eo quod nimis sit dura: Interior cum maci nucleus non editur, quidam vero macim circumdunt, nucemque abijciunt. Si conditum hocce quotidie usurpetur, caput, cerebrumque vaporibus afficiuntur crassis, dictumque generat Lethargum, vel homines inde fiunt obliviosi, & somnis maxime obnoxii, ventriculum quoque & appetitum prostermit. Quum autem ad hanc operationem multum requiratur sacchari, quod in Banda, Moluccisque insulis non est copiosum, hinc totas nuces solebant in vasis vel ollis muria condire, talesque Bataviam mittere, ubi saccharum copiosius est.

Chinenses in Batavia aliam instituunt methodum saccharo condiendi nuces, quæ non ita operosa nec pretiosa est, muria conditas sumunt nuces, quas in recenti macerant aqua, donec falsedo dispareat, semelque tantum ebulliunt cum syrupo, qui sæpe non conficitur ex albo, sed tantum ex nigro coquitur saccharo. Hæ quotidiano quidem inserviunt usui, sed non diu conservari possunt. Muria conditæ nuces usque in Europam quoque transferri possunt. Ex nucis putamine, dicto modo præparato & contrito, Marmillada conficitur, quæ in quadratas effunditur cistas, usurpaturque æque ad tragemata ac pro medicamento. Viridia ac recentia nucum putamina in Banda primum cum aqua ebulliuntur, ac dein cum vino & saccharo fricantur, quæ gratum dant cibum saporis acidi, instar frisarum Jambosarum, vel Cydoniorum. Idem quoque putamen parum contusum, quod ab aliis minutum conteritur, muriaque infusum condimento, At-

gen, datze baare memorye scheenen quyt te zyn, de buik was hart en verstopt, zoo dat men naa veele moeyte, en met Juleppen haar lieden eerst wederom te regt konde helpen: aderlaaten en purgatiën daar beneffens gebrukende. Op een andere tyt stiepen twee Soldaaten onder eenen Nooteboom op *Manipa* de geheele nacht door, die 's anderen daags zoo swaarhoofdig waren, datze dronken en half mal scheenen: Diergelyke exempelen heeft men ook in Banda gebat; want Ao. 1650 waren aldaar twee Soldaaten die 5 of 6 Nooten uit de bant aten, waar van zy insgelyks gek en half zinneloos wierden. Daar naa Ao. 1657 wont men een ander Persoon op zyn koy doot leggen, en voor dezelve stont een mantdek vol Nooten, waar uit men vast stelde, by zoo veel gegeten hadde, dat by daar door in een doodelyke slaap gevallen was.

Wat voor schaade en ongemak die gene lyden, die in huizen woonen, of op scheepen vaaren, daar gekalkte Nooten in zyn, hebben wy hier boven vermeldt, en waar uit blykt, dat de Nooten in Indiën meer schaade dan nut doen, en dat den wyzen Schepper dezelve gemaakt heeft voor de Noorder werelt, alwaar haar vettigheid, door de tza-menttrekkende koude, zoodanig verandert, en verbeetert wert, datze niet alleen duurzamer, maar ook gezonder, en welriekender werden, gelyk zulx mede van de Naagelen gezegt is.

De groene Nooten werden ook gekonfyt, en niet alleen door gansch Indiën, maar ook in Europa vervoert, 't welk aldus geschiet: als de Nooten ten naaften by ryp zyn, zoo nochtans datze niet bersten, neemt menze zoetjes van de boomen af, op datze door 't vallen niet gekneust en werden; deze kookt men eens op in waater, en steektze dan met priemen, weektze 8 a 10 daagen in vers waater, daagelyks bet zelve vernieuwende, tot datze baare wrangigheidt verliezen, daar naa maakt men een Julep van half waater, half zuiker, en kooktze daar in lang of kort, naa dat menze hebben wil, en zoo menze hart begeert, dan doet men een weinig kalk daar in, dit zuikerwaater moet men alle dagen afgieten, warm maken, en daar wederom opgieten, noch andere agt dagen lang, en eindelyk noch eenmaal opkooken, en een dikke syroop van zuiker gemaakt, en in steene potten wel toegestopt bewaren, alzo kan menze onbedorven in Europa brengen. Door dit kooken krygt de Noote-schelle een donker-roode koleur, wert half doorschynent, en zoo teer, dat men bet buitenste velleken daar niet en beboeft af te nemen, maar men snytze in 5 a 6 deelen, en eetze alzo: men scaftze gemeynelyk op by andere banketten, op de naa-tafelen, en inzonderheid by 't drinken van thee-waater. Als men in 't konfyten al te oude Nooten neemt, zoo is bet buitenste vellekje te hart, en men moet bet voor 't eeten daar afschellen. De binnenste korrel met de soely eet men niet, doch zommige knauwen de Soely, en snyten de rest weg; als men dit konfyt daagelyks gebruykt, zoo worden daar door bet hoest, en berstelen met dikke dampen vervult, en het genereert de voornoemde slaap-ziekte, waar door de Luiden droomen en vergeetachtig worden: bet vervult mede de mage, en bederft den eetenslust. Om dat nu dit werk veel zuiker kost, waar van men in Banda, en de Moluxe Eilanden niet wel voorzien is, zoo pleegt men de geheele Nooten in vaatjes of potten in te peekelen, en zoo naa Batavia te verzenden, alwaar de zuiker overvloediger te bekoomen is.

De Chinezen op Batavia gebruiken een korter en onkostbaarder manier, te weten, zy nemen de gepekde Nooten, en weeken dezelve in vers waater, tot datze de zoutigheid verliezen, en kookenze als dan slegts maar eenmaal op met syroop, diese dikwils niet van witten, maar van swarten boom-zuiker maaken: en deze zyn wel goet tot bet daagelyks gebruik, maar konnen niet lange bewaart werden. De gepekde Nooten kan men ook tot in Europa voeren; men maakt uit de schelle op voorige manier geprepareert en klein gevreeven, ook een Marmillada, die men in vierkante doosjes giet, en zoo wel tot banket, als Medicynen gebruykt. De groene schellen werden in Banda eerst met waater opgekookt, daar naa met wyn en zuiker gestookt, 't welk als dan een aangename kost is, ryns van smak, gelyk gestookde Jamboezen of Queperen. De zelfste groene schel een weinig gekneust, (zommige vryvenze klein) en in pekel gedaan, dient mede tot een Atjar voor slechte Luiden, (om als toefsys te nuttigen, en appetijt te ma-

jar dicto, infervit plebejo populo, quod tanquam obsonium vel ad appetitum excitandum usurpatur, quale etiam ad potum Thee adhibetur: Nucum putaminibus, quæ in silvis computrescunt, increfcit certa Fungorum species, Latine *Boletus Moschocarianus*, Malaice *Culat Pala* dicta, quæ in Banda pro delicato habetur cibo, de quibus suo loco libro 10. cap. 79 ulterius agetur.

Quum viliora, uti dictum est, cadavera, mercaturæ nullo modo inferviant, atque inutilia sint, hinc plurimum ad oleum exprimendum usurpantur: Noces autem primum in fartagine torrentur, dein contunduntur, ac denuo calefiunt, inque faccis ex Runut (quæ textura est pilosa in Calappi vertice inter ramos excrefcens) confectis inter duos locantur asserculos, qui artissime instrumentis sibi apprimuntur, qua compressione fit, ut e nucibus crassum profluat oleum instar liquefacti butyri, quod in quadratis recipitur formis, in quibus statim condensatur atque instar exunguiæ spissum est, coloremque habet butyri recentis, vel aliquando paulo magis album: Placentæ hæ palmæ habent longitudinem, quinque digitos latæ, pollicemque crassæ sunt, inque usum Medicum æque per Indiam, quam in Europam transferuntur. Quondam hæ magni æstimabantur, nunc autem ob copiam in tanto non habentur pretio, licet privatis non sit licitum illas præparare, omnesque confectæ placentæ societati vendantur.

Simili fere modo ex contusa & calefacta maci oleum exprimitur, quod sanguinei est coloris, ac semper molle est, sique manui instilletur, instar flavi sanguinis apparet; quod saporem habet pinguem, atque amaricans est instar Macis, sine notabili calore: hac autem olei præparatione multum consumitur Macis. Computantur enim tres Bandenses astulæ, h. e. septendecim cum quadrante pondo Macis requiri ad unam hæminam olei. Ex maci quoque simili modo, eisdemque instrumentis, quibus Arack conficitur, limpidum exurit oleum, cujus pars prima, quæ in destillatione post aquam exstillat, pellucida & transparens est instar vetustioris vini Rhenani, ac demum, si fortiori urgeatur igne, rufescit. Quum autem hoc oleum ob pelluciditatem vix ab aqua seu phlegmate sit dignoscendum, ac proinde difficulter separandum hinc solebant quidam parum contritæ Macis Recipienti inponere, quo fit, ut instar vini rubri appareat, ac proinde oleum in separatione ab aqua facilius distinguendum sit. Utrumque hocce oleum eisdem habet virtutes, subtile enim admodum est & penetrans, ita ut, si lagenulæ, quibus infunditur, non bene fuerint obturatæ, magna illius quantitas avolet, in destillatione autem decem Bandenses cistulæ Macis ad unam requiruntur hæminam olei. Si oleum hocce per alembicos stanno obductos destillaretur, pretiosum esset, atque utile ad internum usum, quum alias per cupreos destillatum alembicos rancidum sit, caputque grave reddens: unde oleum expressum multo salubrius & gratius ad usum habetur internum. Expressum nucis oleum, quod balsamum quoque vocatur, Arabibusque *Geuzi-semen* dicitur, virtutem putatur habere curandi omnes morbos renum & articulorum ex causâ frigida ortos, item conducere pectoris depurationi atque pulmonis, vocemque claram reddere, & cum aliquo cibo vel potu assumptum conceptui seu generationi prodesse, semenque masculinum augere, hominesque pinguiore reddere, atque stomacho & abdomini illinitum omnes frigidos curare morbos & tormina, maculasque faciei pellere, Dysuriamque impedire. Ad eosdem quoque morbos oleum Macis expressum adhibetur, destillatumque interne assumitur, illi autem, qui hocce usurpant oleum, capitis dolori non debent esse obnoxii, quum hunc sæpe causet & augeat. Expressarum nucum fæx plerumque ad Nosocomium mittitur, qua fricantur artus illorum, qui *Beri-beri*, seu Paralyti Indica laborant.

Pala Pentsjuri, seu furum noces dictæ interne contra Nephritidem assumptæ summopere laudantur, ferofusque liquor seu lac ex viridi profluens fructu, cum aqua mixtum, seu ejus putamen cum aqua contritum aphthas curat, si os faucesque hac colluantur & gargariscentur aqua.

maaken,) te gebruiken, gelyke zoodanig mede by het thee-water opgedist werden: Op de Nooten-schellen, die in 't bos blyven liggen verrotten, waft een zeekeer soort van Kampernoelye, in 't Latyn *Boletus Moschocarianus*, op Maleys *Culat Pala* genaamt, dewelke in Banda voor een groote lekkernye gebouden word, en waar van op zyn plaats lib. 10. cap. 79. breder zal gesproken worden.

Dewyle nu, als gezegt is, de slegte rompen, tot Koopmanschap onbekwaam zyn, zoo weraenze meest tot het oly-slaan gebruikt: namentlyk, men rooft eerst de Nooten in een pan, daar naa stampt menze, maakte noch eens beet, en doetze in zakken van Runut (dat is een bayrig ge-weef, 't welk men boven aan de Calappus-boomen tusschen de takken vint) gemaakt, en legtze tusschen twee sawalpen of dikke planken, die men dan met wiggen en moskullen dicht t'jaamen dryft, door welke persing uit de Nooten een dikke oly vloeit, even als gesmolten booter, die men dan in vierkante vormen laat lopen, in de welkeze straks stolt, midsgaders zoo dik wort als ongel, en van koleur als Mey-booter, ook zomtyds wat witter. Deze koeken zyn omtrent een hand lank, vyf vingers breed, een duim dik, en worden tot gebruik van de Medicynne, zoo wel door gants Indiën, als na Europa vervoert. Eertyts maakte men veel werks daar van, maar bedensdaags zynze wegens bunne menigte in zulken agting niet meer, hoe-wel geen privaate Perzoon dezelve maaken durft, en men, al wat gemaakt wort, aan de E. Comp. leveren moet.

Bykans op dezelve manier word uit de gestampte en warmgemaakte Foely ook een olye geperst, dewelke bloetroot is, ook altyt week blyft, en als menze op de hant droppelt een geelachtig bloedt gelykt: zynde van smaak vet en bitterachtig, als de Foely, zonder merkelyke bitte: maar men verliest met het maaken van deze olye veel Foely; want men reekent ten minsten drie Bandasche Catjes, dat is zeventien en een vierendeel hollandse ponden tot een kan olye. Uit de Foely wert op dezelfde manier, en met dezelfde Instrumenten, daar mede men den Arak maakt, ook een klaaren olye gebrant, welkers eerste deel, dat in 't distilleeren naa 't water voorkomt, klaar en doorschynent is als waater, het volgende wat geelder, als sawarte of oude rynsche wyn; en ten laasten, als men het wat hart aandryft, rosachtig. En om dat deze olye, wegens zyne wittigheideit qualyk van het water ofte Phlegma te onderscheiden is, en gevolgelyk ook moeyelyk af te scheppen valt, zoo pleegt men zomtyds een weinig gevreeven Foely in den Recipient te doen, waar door 't als dan gelyk rooden wyn wort, en de olye gevolgelyk in 't afscheppen van 't waater lichter te onderscheiden is. Beide deze olyn zyn van eenderley kracht, zeer subtyl en doordringent, zoo dat indien men de vlesjes, daarze ingedaan wort, niet ter degen toebint, een groot gedeelte daar van verdwynen zal, maar men moet in 't distilleren wel 10 Bandasche Catjes Foely tot een kan olye hebben. Als deze olye door vertinde slangen gedistilleert wierde, zoo zouze kostelyk en bekwaam zyn om binnens lyfs te gebruiken, daarze anders door kopere slangen getrokken zynde vry wat brandig, en het hoest beswarende is: wesbalven de uitgeperste olye gebouden wort voor veel gezonder en liefelyker, om te gebruiken. De uitgeperste Nooten-olye, die men ook balsam noemt, en de Arabiers *Geuzi-semen* bieten, wert de kragt toegeschreven, datze goet is voor alle koude gebreeken der nieren en gewrigten, zuiverende de borst, en longe, als mede een belare stemme maakende, en met eenige kost of drank vermengt, de ontfaakenis bevordert, het Mannelyke zaat vermeerdt, en de menschen vet maakt; ook op de mage, en buik gesmeert zynde, alle koude gebreeken en krimpelingen geneest, de vlekken des aangezichts verdryft, en ook het pynelyk pissen belet: wordende tot dezelfde gebreeken de uitgeperste Foely-olye ook gebruikt, en de gedistilleerde binnens lyfs ingenomen, doch moeten die gene, die deze olye willen gebruiken, van hooftpyn bevryd zyn, om dat zy die anders vermeerdt. Den droeffem van de uitgeperste nooten wert doorgaans naa het Sienhuis gezonden, om daar mede te vryden de leden van die gene, die met de Beri-beri beladen zyn.

De Pala Pentsjuri, of Dieffens-Nooten binnens lyfs tegens het graveel ingenomen, wert mede zeer geprezen, en de weyachtige melk uit de groene vrucht vloeende, met water gemengt, of baare schelle met water gevreeven, geneest de sprouw, als men de mont en keel daar mede spoelt en gorgelt.